

Spis treści

A. LUBLIN W OSTATNIM TYSIĄCLECIU	7
I. CZTERY WZGÓRZA NAD CZECHÓWKĄ	8
1. Czwartek	8
2. Grodzisko	8
3. Wzgórze zamkowe	9
4. Stare Miasto	9
II. SPÓR O POCZĄTKI I LOKACJĘ MIASTA	10
1. Święty Mikołaj czy święty Michał?	10
2. Archidiakon lubelski Jan – 1198 rok	11
3. Spór o zamkową wieżę	11
4. Niespokojny wiek XIII	14
a) Cykliczne najazdy wrogów na Lublin i Małopolskę	14
b) Niezwykły sen Leszka Czarnego	15
c) Lublin na przełomie XIII i XIV wieku	15
5. Spór czas lokacji miasta	16
III. LUBLIN DREWNIANY I MUROWANY	17
1. Rola Lublina w geopolityce króla Kazimierza Wielkiego	17
2. Obiekty obronne i sakralne, wzniesione w połowie XIV wieku	18
IV. MIĘDZY KRAKOWEM A WILNEM	19
1. Jagiełło królem Polski	19
2. Polityczna rola Lublina w państwie Jagiellonów	20
a) Miasto na szlaku z Krakowa do Wilna i z Krakowa do Kijowa	20
b) Przywileje dla mieszczan lubelskich	21
c) Wyróżnienie Lublina przez króla Władysława Jagiełłę	21
d) Utworzenie województwa lubelskiego w 1474 roku	22
3. Lublin na tle innych miast Polski	22
a) Demografia Lublina na tle innych miast Polski	22
b) Osiągnięcia cywilizacyjne Lublina w XVI wieku	23
c) Cztery funkcje miasta w dawnej Rzeczypospolitej	23
4. Unia Lubelska 1569 roku	23
a) Nieporozumienia polsko-litewskie	23
b) Powrót Litwinów do Lublina	24
c) Zaprzysiężenie unii	24
d) Proporzec albo hołd pruski	24
e) Tradycja Unii Lubelskiej i jej znaczenie	25
V. LUBLIN – „KARCZMĄ ZAJEZDną” W XVII I XVIII WIEKU	26

1.	Dramat Lublina w latach 1655–1657	26
a)	Echa powstania Chmielnickiego	26
b)	Lublin w obliczu zagrożenia najazdami	27
c)	Najazd moskiewsko-kozacki na Lublin – październik 1655 rok	27
d)	Dyplomaci i zdrajcy	29
e)	Najazd szwedzki na Lublin – luty 1656 rok	30
f)	Najazd wojsk Jerzego II Rakoczego – kwiecień 1657 rok	30
g)	Oplakane skutki najazdów	31
2.	Konfederacje i rokosze w XVII wieku	32
a)	Rokosz Zebrzydowskiego	32
b)	Konfederacja gołąbska	32
3.	„Gościnnie Lublin” – trzej królowie i czwarty władca	32
a)	Sejm lubelski 1703 roku	33
b)	Spotkanie Karola XII ze Stanisławem Leszczyńskim w 1704 roku	33
c)	Spotkanie Augusta II Mocnego z carem Piotrem I w 1709 roku	33
d)	Kamienica Konopniców – hotel „królewski”	34
e)	Jedni do Lasa, drudzy do Sasa...	34
4.	Konfederacja barska i spalenie miasta 25/26 kwietnia 1768 roku	35
5.	Lublin w okresie toczących się wojen o niepodległość	35
a)	Reformy Sejmu Wielkiego	35
b)	Ustawa o miastach i Konstytucja 3 Maja	36
c)	Sytuacja w mieście po sejmie grodzieńskim	36
d)	Lublin w czasie insurekcji kościuszkowskiej	37
VI.	LUBLIN W OKRESIE ZABORÓW	37
1.	Austriackie porządki w mieście	37
a)	Zmiany w administracji publicznej	37
b)	Spadek liczby ludności i zmiany w strukturze narodowej	37
c)	Polityka władz austriackich wobec Kościoła katolickiego	38
2.	Przemiany w mieście w okresie Księstwa Warszawskiego	38
3.	Nowe oblicze miasta w Królestwie Polskim	39
4.	Powstanie listopadowe i carskie porządki po jego upadku	40
a)	Przemarsze polskich i rosyjskich wojsk	40
b)	Zahamowanie rozwoju miasta	41
c)	Carskie porządki po upadku powstania	41
5.	Lublin w okresie powstania styczniowego	41
a)	„Rewolucja moralna”	41
b)	Powstanie styczniowe w Lublinie	42
c)	Represje popowstaniowe i rusyfikacja szkół	42

---

6. Rewolucja 1905 roku w Lublinie i jej skutki	43
7. Więźniowie polityczni lubelskiego zamku w czasach carskich	43
a) Partyzanci Zaliwskiego	44
b) Powstańcy styczniowi	44
c) Bojówkarze PPS	44
d) Ostatni więzień carskiej Rosji	45
8. Austriacka okupacja Lublina w latach 1915-1918	46
a) Powiew wolności	46
b) Inicjatywy na rzecz niepodległości Polski	46
VII. W POLSCE NIEPODLEGŁEJ 1918-1939	46
VIII. KOSZMAR WOJNY I OKUPACJI LAT 1939-1944	47
1. System okupacyjny w mieście	47
a) Niemieckie ośrodki władzy	47
b) Niemieckie obozy pracy w Lublinie	49
2. Żydowskie getta i ich likwidacja	50
a) Polityka okupantów wobec Żydów w pierwszych latach okupacji	50
b) Utworzenie getta na Podzamczu	50
c) Podział getta na strefy A i B	51
d) Likwidacja getta na Podzamczu i zburzenie jego części	51
e) Utworzenie getta na Majdanie Tatarskim i jego likwidacja	52
3. Majdanek	52
a) Założenie obozu	52
b) Więźniowie Majdanka	53
c) Warunki obozowe	53
d) Akcje humanitarne dla więźniów	54
e) Wyzwolenie obozu – 22 lipca 1944 roku	54
f) Krótkotrwały obóz NKWD na Majdanku	54
4. Lubelscy bohaterowie czasów okupacji	54
IX. W POLSCE LUDOWEJ	56
B. FUNKCJONOWANIE DAWNEGO MIASTA	60
I. USTRÓJ PRAWNO-ADMINISTRACYJNY LUBLINA	61
1. Struktura społeczna mieszkańców Lublina	61
2. Zróżnicowanie społeczno-ekonomiczne mieszczan	61
a) Patrycjat	61
b) Pospólstwo	62
c) Plebs	62
d) Hultaje	63
3. Władze administracyjne i sędownicze miasta	63

a) Wójt i rada miasta w średniowieczu	63
b) Burmistrz	64
c) Rada miasta w czasach nowożytnych	64
d) Wójt i ława	65
4. Jurydyki – obszary miejskie, niepodlegające władzy burmistrza	65
5. Mistrzowie i partacze	66
a) Średniowieczny ład cechowy	66
b) Hierarchia cechowa	66
c) Partacze	67
6. Reformy administracyjne miasta w końcu XVIII wieku	67
a) Komisja Dobrego Porządku w Lublinie i jej działania	67
b) „Prawo o miastach” i reformy Konstytucji 3 Maja	68
II. LUBLIN – OŚRODKIEM WŁADZY ZIEMSKIEJ	69
1. Stan szlachecki w mieście	69
a) Urzędnicy ziemscy, deputaci, adwokaci i szlacheccy petenci	69
b) Uczestnicy sejmików szlacheckich	71
c) Młodzież szlachecka w kolegium jezuickim	71
d) Szlacheckie pałace i dwory, przykościelne kaplice i inne fundacje	72
2. Urzędnicy ziemscy	73
a) Wojewoda	73
b) Kasztelan	74
c) Kasztelan i starosta	74
d) Znani lubelscy starostowie	74
e) Urzędnicy ziemscy – „łowcy synekur”	75
3. Sejmiki ziemskie	76
III. MIASTO TRYBUNAŁU KORONNEGO	77
1. 226 lat działalności Trybunału Głównego Koronnego	77
a) Roki – objazdowy sąd królewski	77
b) Powołanie Trybunału Głównego Koronnego	77
c) Siedziby sądów trybunalskich w XVI wieku	77
d) Reformy sądu za króla Stanisława Augusta Poniatowskiego	78
e) Agonia trybunału po drugim rozbiórze Polski w 1793 roku	78
2. Sesje Trybunału Koronnego	79
3. Deputaci, marszałek i prezydent	80
a) Wybór marszałka trybunału	80
b) Liczba deputatów	80
c) Kwalifikacje merytoryczne i moralne deputatów	80
4. Zasady działania trybunału	81

a) Obsługa trybunału	82
b) Rejestry rozpatrywanych spraw	82
c) Orzekanie wyroków	82
d) Sprawy regulaminowe, dotyczące posiedzeń sądowych	83
e) Opuszczanie gmachu przez burmistrza na czas działania trybunału	84
5. Sędziowska teoria i praktyka	84
6. Egzekucje wyroków	85
7. Prestiż sędziego trybunału	85
8. Palestra	86
9. Sąd sejmowy jako trybunał stanu	87
10. Znani marszałkowie, prezydenci i adwokaci	87
a) Znani marszałkowie Trybunału Koronnego:	87
b) Znani prezydenci Trybunału Koronnego	88
c) Znani adwokaci (patroni) Trybunału Koronnego	88
IV. ŻYCIE W DAWNYM LUBLINIE	89
1. Rozkwit gospodarczy Lublina w XVI wieku	89
a) Lubelskie jarmarki	89
b) Wodociąg miejski w XVI i w XVII wieku	89
c) Lubelska papiernia – największa w Rzeczypospolitej	91
2. Edukacja – w cieniu Krakowa, Wilna i Zamościa	91
a) Szkoła parafialna przy lubelskiej farze	91
b) Kolegium jezuickie w latach 1586-1774	92
c) Szkoły zakonne w przedrozbiorowym Lublinie	92
d) Edukacja panien szlacheckich	92
e) Lubelska Szkoła Wydziałowa	93
f) Szkoły średnie w Lublinie na początku XIX wieku	93
g) Gimnazjum gubernialne	93
h) Polskie szkoły społeczne po 1906 roku	94
3. Lubelskie teatry i kina	94
a) Widowiska pasyjne i jasełka	94
b) Teatr u jezuitów	95
c) Komediałnia na Korcach	95
d) Teatr Stary Rodakiewicza – Makowskich	95
e) Teatry letnie	96
f) Teatr Wielki i jego kontynuatorzy	96
g) Wenecja w Lublinie – teatr letni „Rusałka”	97
h) Lubelskie kina w XX i XXI wieku	98
4. Rozwój przemysłu w Lublinie w XIX wieku	98

a) Początki lubelskiego przemysłu	98
b) Lubelskie fabryki maszyn rolniczych	99
c) Browary Vetterów i Fricków	99
d) Znani lubelscy przemysłowcy przełomu XIX i XX wieku	100
e) Struktura dochodów z działalności gospodarczej	100
5. Lubelska dobroczynność w dawnych wiekach	101
a) Działalność charytatywna przed rozbiorami	101
b) Towarzystwa charytatywne i filantropia w pierwszej połowie XIX wieku	101
c) Filantropia na przełomie XIX i XX wieku	102
d) Ludzie szlachetnych serc	103
6. Bracia spod znaku cyrkla i trójkąta	104
a) Historia masonerii	104
b) Masoneria w Księstwie Warszawskim i w Królestwie Polskim	104
c) Odrodzenie polskiej masonerii przed I wojną światową	105
d) Masoneria w II Rzeczypospolitej	105
e) Masoneria w PRL i w III Rzeczypospolitej	106
f) Symbole masońskie i ich występowanie w Lublinie	106
g) Koło Sternika – symbol Rotary Club	106
h) Tajne organizacje – domysły i rzeczywistość	107
V. LUBLIN WIELOWYZNANIOWY	108
1. Kler katolicki i społeczność zakonna	108
2. Lubelskie klasztory od XIII – do XIX wieku	109
a) „W mieście, którego nazwiska nie powiem...”	109
b) Fundacje lubelskich klasztorów	111
c) Klasztory – kwaterami dla procesujących się stron	111
d) Decyzje władz zaborczych w sprawie lubelskich klasztorów	112
e) Kasata czterech klasztorów w Lublinie	112
f) Próby likwidacji klasztorów dominikanów i bernardynów	113
g) Kasata klasztorów po powstaniu styczniowym	114
3. Klasztory męskie w Lublinie – do XIX wieku	114
a) Dominikanie	114
b) Brygidzi	115
c) Bernardyni	115
d) Jezuici	115
e) Karmelici bosy	116
f) Franciszkanie (konwentualni)	117
g) Augustianie	117
h) Bonifratrzy	117

i) Franciszkanie reformaci	117
j) Karmelici (trzewiczкови)	117
k) Dominikanie obserwanci	118
l) Misjonarze św. Wincentego á Paulo	118
m) Trynitarze (bosi)	118
n) Kapucyni	118
o) Pijarzy	118
4. Klasztory żeńskie	119
a) Brygidki	119
b) Bernardynki	119
c) Karmelitanki bosc	119
d) Wizytki	120
e) Szarytki	120
5. Lubelscy prawosławni i grekokatolicy	120
a) Prawosławie w czasach monarchii jagiellońskiej	120
b) Cerkiew Przemienia Pańskiego przy ul. Ruskiej	121
c) Cerkiew Narodzenia NMP i kościół św. Jozafata	121
d) Rosyjskie cerkwie prawosławne w okresie zaborów	122
e) Cerkwie prawosławne w Lublinie w XXI wieku	122
6. Lubelscy protestanci	123
a) Lublin małopolską stolicą kalwinizmu	123
b) Zbór mniejszy ariański	123
c) Kontrreformacja	124
d) Lubelscy ewangelicy w XIX i XX wieku	124
7. Jerozolima Królestwa Polskiego	125
a) Żydowskie osadnictwo w Lublinie	125
b) Jerozolima Królestwa Polskiego albo Oxford Wschodu	125
c) Żydowski parlament (samorząd) – Waad Arba Aracot	126
d) Rabin Horowitz i cadyk Horowic – spór o przywództwo	126
e) Trudne sąsiedztwo? – relacje polsko-żydowskie w XIX i XX wieku	127
f) XX-wieczna Jesziwa	127
g) Tragedia Żydów w okresie II wojny światowej	128
C. LUBLIN – W KRZYWYM ZWIERCIADLE	129
I. LEGENDY ZWIĄZANE Z HISTORIĄ LUBLINA	130
1. Skąd się wzięła nazwa Lublin?	130
2. Sen Leszka Czarnego	131
3. O kozie, która uratowała głodne dzieci	132
4. O biskupie Andrzeju, wykradającym relikwie Krzyża Świętego	132

5.	O koniach, które nie chciały jechać z relikwiami Krzyża Świętego	133
6.	Skrzynia ze skarbami przed ratuszem	134
7.	Diabelski sąd w lubelskim trybunale	135
8.	Duch świątobliwego ojca Ruszła	137
9.	Pociąg przyspawany do szyn	138
10.	Gdzie podziały się lubelskie relikwie Krzyża Świętego?	139
II.	BUJDY POWTARZANE PRZEZ NIEKTÓRYCH PRZEWODNIKÓW	140
1.	„Drewniany kościół św. Mikołaja na Czwartku z 986 roku”	140
2.	„Lublin – miastem 40-tysięcznym na początku XVII wieku”	140
3.	„Garnizon 600 Lapończyków na lubelskim zamku”	141
4.	„Pomnik szwedzkiego pułkownika”	142
5.	„Ruiny synagogi Maharszala na wzgórzu zamkowym”	143
6.	„Zamek królewski na wzgórzu zamkowym”	144
7.	„Pałac Radziwiłłów przy placu Litewskim”	144
8.	„Kamienica Sobieskich” w rynku	145
9.	„Renesansowe sgraffita” w rynku	146
10.	„Brama Trynitarcka”	147
III.	WYKRZYWIONA TOŻSAMOŚĆ MIASTA	148
1.	„Lublin – dawną stolicą Polski”	148
2.	„Baszta Daniela”	150
3.	„Topola na placu Litewskim jako symbol patriotyzmu”	150
4.	„Przedwojenne numera”	151
5.	„Trzy pomniki komunistycznego czynownika”	151
IV.	12 ANEGDOT NA 12 SEZONÓW LUBELSKIEGO CITY-TOUR	155
D.	KRONIKA LUBLINA (do końca 1944 roku)	158

Dotychczasowe publikacje Autora:

1. **Lublin mało znany. Część I. Historia czynami pisana**
Format A5, miękkie okładki, str. 144. Wydawnictwo Polihymnia, 2018.
2. **Miałość, chamie, złoty róg**
Format A5, miękkie okładki, str. 144. Wydawnictwo Poligraf, 2018.
3. **Poczet wybitnych lublinian i osób zasłużonych dla Lublina**
Format B5, twarde okładki, papier kredowy, str. 224.
Wydawnictwo Polihymnia, 2018.
4. **Lublin mało znany. Część III. Turystyczny Lublin dla pokoleń**
Format A5, miękkie okładki, str. 184. Wydawnictwo Polihymnia, 2018.
5. **Unia Lubelska – Twór niedoskonały**
Format B5, miękkie okładki, str. 96. Wydawnictwo Polihymnia, 2019.
6. **Lublin little known. History by deeds written**
Format A5, miękkie okładki, str. 144. Wydawnictwo Polihymnia, 2019.
7. **Lublin mało znany. Część II. Przeszłość zabytkami zapisana**
T. 1. Centrum miasta, T. 2. Nowe dzielnice Lublina, T. 3. Aneks – tytuły ciekawostek. Format A5, miękkie okładki. Łącznie 950 stron.
Wydawnictwo Ad Montem 2023.

Publikacja została nagrodzona przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Lublinie *Wawrzynem Pawła Konrada* w konkursie „**Książka Roku 2023**”.
8. **Władcy legendarni – Krak**
Format B5, twarde okładki, kolorowe ilustracje, tekst pisany wierszem, str. 24. Wydawnictwo Ad Montem, 2024.
9. **Ekspres do wiedzy. 500 zagadek dla dzieci i dorosłych**
Format A5, twarde okładki, kolorowe ilustracje, wszystkie zagadki są rymowane, str. 88. Wydawnictwo Ad Montem, 2024.
10. **Kronika Polska**
Format B5, twarde okładki. Tekst pisany wierszem, str. 148.
Wydawnictwo Ad Montem, 2024.

Obszerniejsze informacje są dostępne na stronie: www.admontem.pl.

Zapraszamy do bliższego poznania miasta na trasach: „Lublin City-Tour”.

Więcej informacji na stronie: <https://lublin-city-tour.pl>
tel. 603-786-833, 887-447-888

*Magdalena i Wojciech Górcy,
właściciele usługi Lublin City-Tour
i wydawnictwa Ad Montem*